

“Castellet era un personatge magnètic”

L'especialista en art José Francisco Yvars va ser un dels amics personals de Josep Maria Castellet. Amb ell parlem de la persona indestruable del personatge.

TINA BAGUÉ

“Ens coneixíem des de fa 59 anys. Ha estat per a mi el germà gran que no he tingut, manteníem una relació molt estreta. Amb ell desapareix una part ben important de la meua vida”. D'aquesta forma comença la conversa al voltant de Josep Maria Castellet amb José Francisco Yvars, crític i historiador de l'art, antic director de l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM). Ambdós es conegueren “a mitjan anys cinquanta, en una història madrilenya de col·legis majors. Ja destacava, aleshores”. Allà va nàixer una amistat que es perllongaria al llarg del temps i que també els va fer coincidir a Edicions 62, on Yvars arriba com a lector, en l'època de Max Cahner. Després, “vaig portar durant molts anys l'edició d'assaig en castellà”. Connexió personal, que s'amplia a Joan Fuster, a qui Yvars presenta les obres completes a Barcelona. “Els tres teníem una relació molt intensa, amb molta complicitat. Castellet deia: ‘Fuster, tu i jo no serem mai alcohòlics anònims perquè ens coneix tothom’”, rememora.

Continuant amb Castellet, el crític d'art assegura que és “molt difícil desvincular el personatge de la persona. Ha estat un personatge magnètic, provocador, molt astut per navegar en la pre-transició i la transició. Va tindre la fortuna de posseir un físic magnètic i agradable i un nas egipci. Això el feia un personatge fascinant. Era elegant i bon oient, sempre disposat a fer una intervenció positiva en les coses. Semblava que el més important del món era el que estava dient l'altre. Desdramatitzava situacions realment tenses i era un home d'una urbanitat d'un altre temps”. A través de la relació amb Yvars i Fuster, Castellet té contacte amb la intel·lectualitat valenciana i progressista de l'època, Vicent Ventura i Andreu Alfaro, entre d'altres. En aquelles reunions, moltes vegades a casa d'Yvars, “hi havia discrepància, bel·ligerància, però també agudeses. I Castellet tenia sempre aquell vessant educat. Molt poc província, era un home amb una mirada més enllà de les misèries quotidianes. No era un apòstol, ni un apologeta, ni un militant”, conclou.

econòmicament i intel·lectual (...) En una situació de normalitat segurament que les hauria acceptades, aquestes ofertes”, confessava a Montserrat Serra.

I com era Castellet en la seua tasca editorial? A *Memòries confidencials d'un editor*, ell mateix feia una extraordinària (i literària) síntesi de les qualitats d'un director literari fent ús dels sentits: l'ull, “no sols per llegir els originals, també i sobretot per copsar la mirada furtiva dels autors candidats”; el nas, perquè “com un perdiguer, un director literari ha de flairar constantment (...) sobretot l'aire del temps, el de l'època històrica i les seves implicacions culturals”; l'oida, “perquè cal escoltar tot el que es diu referent a l'ofici (...) a les malvolences dels competidors o a les dels agents literaris”; la mà, finalment, “ha de ser una mà esquerra i sensual: esquerra, per tal de saber manipular les complexitats del món literari, i sensual, per tal de saber acariciar i tocar els manuscrits”. Tot això i un bon cervell per a processar la informació: “Les radiografies dels cervells dels directors literaris més competents tendeixen a assemblar-se a una esponja de mar, és a dir, una esponja de veritat (...) una característica indefugible de l'ofici és l'esponjositat”.

Respecte dels autors, Castellet defensava la no-intervenció: “Jo crec que l'editor ha de ser un oient pacient, no ha d'intervenir massa, ha de fer-ho en el moment oportú, quan t'adones que l'altre va una mica despistat. Però dir-li a l'autor que als lectors els podria agradar això més que allò, crec que no ha de fer-ho mai un editor”, assegurava fa dos anys al periodista d'*El País* Juan Cruz.

Les persones que treballaven amb Castellet ratifiquen aquesta filosofia. I n'hi afegixen unes altres, com ara la capacitat de delegar. “Ell tenia la visió global i després delegava molt. Però també portava personalment algunes coses, com ara la col·lecció ‘El Balanci’”, recorda Molas. Àlex Broch, per la seua part, explica que Castellet “s'ocupava de les grans obres i jo de la literatura normal. Era molt respectuós amb els autors però hi havia alguns amb els quals tenia molta proximitat, com ara Montserrat Roig”.

L'any 1966 Castellet es va jubilar per ocupar un càrrec com a conseller d'Edicions 62. I l'any 2000 fou nomenat president del consell d'administració de

Memòria urgent de Josep M. Castellet

Josep Pera

Escriptor

Grup 62, el conglomerat de diferents editorials amb vora 5.000 títols en el seu catàleg. L'actual editora de 62, Pilar Beltran, recorda d'aquesta darrera etapa que Castellet "venia molt al despatx. Sempre amb el mateix caràcter afable, amable i curiós. Preguntava, contrastava opinions. I li consultàvem coses que no teníem clares. Era un assessor i un consultor perfecte. I ell en gaudia. Per a mi és un mestre", diu amb un punt de commoció.

Altrament, amb una trajectòria tan llarga com a editor, de què podia estar especialment satisfet? "Hi ha havia, és clar, moltes obres de les quals se sentia satisfet, però alguna vegada va dir amb orgull que l'havia fet molt feliç ser el primer que va publicar a Espanya Italo Calvino", anota Beltran.

Castellet agitador. Hi ha, finalment, el Castellet agitador i, en relació amb això, l'escriptor relativament frustrat. Com a martell de la dictadura, col·labora amb comunistes com ara García Hortelano, té un paper important en el clandestí Congrés de Cultura Catalana, del 1964, o participa del tancament d'intel·lectuals al monestir de Montserrat, el 1970. La lectura retrospectiva que en fa l'interessat, d'aquelles lluites, té un punt d'agror i recança. En algun moment parla de "desencant" i "pessimisme". "Crec que les futures generacions es trobaran amb els mateixos problemes [que hi havia durant la dictadura], revestits d'una altra manera", assegura. Fins i tot pensa que, per a la posteritat, "quedaré com l'home que podia haver escrit més. La nostra generació dilapidarem tantes hores i energies en agitació político-intel·lectual en la clandestinitat... Hauríem estat més útils a la nostra col·lectivitat dedicant aquell temps a la nostra activitat creativa". I al periodista Juan Cruz li confessa: "Tinc el convenciment i la vanitat que si no hagués passat 40 anys en el franquisme no hauria estat premi Nobel, però sí una personalitat important en el món de la cultura europea; en l'espanyola per descomptat. I no ho he estat. Vaig perdre el temps per culpa de Franco".

En la recta final, amb els amics i la seua esposa morts, sense fills ("perquè no he volgut tenir-los"), hi ha desencís en les seues manifestacions públiques. I, com sempre, la literatura com a refugi.

Xavier Aliaga

Va ser l'any 68, tan mític i tan màgic, que vaig veure per primera vegada Josep M. Castellet. O així ho recorde, ara, que em pose precipitadament a fer aquest recordatori dut per la urgència. Perquè ha estat la notícia de la seua mort la que em porta a escriure sobre ell. I això fa que la memòria se'm fragmente a causa de la perplexitat; perquè la seua ha estat una mort no gens anunciada.

Va ser en la inauguració de la llibreria 3i4, on es presentava el primer volum de l'*Obra Completa* de Joan Fuster, on el vaig veure per primera volta, repetesc. Ell i Fuster destacaven entre els que omplíem la llibreria, no sols per la seua alçada, sinó perquè eren els dos crítics literaris més heterodoxos, i moderns, d'aquell moment. Jo havia llegit alguna cosa seua, poca encara, i els mirava i escoltava des del racó mig amagat on hi havia els volums de poesia. No era habitual, sinó totalment excepcional, un acte literari així a València. I escoltar aquells escriptors era com un anunci dels desitjos i dels somnis de futur d'una generació com la meua, que teníem més o menys vint anys, com cantava Joan Manuel Serrat. Tot era possible d'imaginar, de somiar, de voler...

J.M. Castellet era tingut aleshores com el crític renovador de la poesia espanyola i catalana; però, a més, era l'editor responsable d'Ed. 62, l'editorial de referència de la moderna literatura catalana. Per a molts ell era l'home pont, capaç de propiciar diàlegs fructífers entre ambdues cultures. Per tot això, i per la seua figura, Castellet era un personatge totèmic per a mi, aleshores un estudiantet valencià de vint anys

amb somnis de poeta. Poc temps després, el crític deixava de banda les teories realistes i es convertia en el promotor d'una altra nova o novíssima tendència poètica, la que s'iniciava amb *Nueve novísimos* el 1970.

Castellet era, vist des de València, com un guru de la modernitat literària hispànica, i també de l'europea, que ens arribava de Barcelona –la nostra capital de la modernitat–, tant en català com en espanyol. Estic parlant dels anys setanta, i quan dic "guru" m'estic referint a algú venerable i distant, atractiu intel·lectualment, que provocava respecte i admiració. Jo, aleshores, no podia imaginar que acabaria tenint un tracte literari pròxim amb ell, però potser sí que somiava de tenir-lo un dia d'editor. Un somni que es faria real poc anys després. Perquè ell seria durant molts anys el meu editor, com també seria el meu "president" en l'AELC (Associació d'escriptors en Llengua Catalana).

És d'aquests anys en l'AELC que guarde els millors records, viscuts en reunions, àpats i converses memorables. I gràcies a ell vaig conèixer, també, els millors restaurants de Barcelona. Va ser aleshores que ens vam tractar sovint i que coneguérem personalment. Cal dir que Castellet sentia un interès personal i literari pel que es feia literàriament a València. De fet, el 1959 ja havia baixat a Gandia, com a jurat dels premis Ausiàs March, un viatge que ell solia recordar amb gust i humor, contant anècdotes de Salvador Espriu, Dàmaso Alonso o Joan Fuster. En aquelles xarrades brillants i divertides, vaig aprendre molt del món literari i editorial català; i recorde com, a mesura que el tabac, el cafè i l'alcohol ens impregnaven, les idees volaven més lliures, les aspiracions futuribles creixien i sovint ens acabàvem joiosament embolicant en